

ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено негативний вплив війни на стан вітчизняної промисловості: руйнування, закриття та релокація багатьох підприємств, згорання бізнесу і примітивізація виробництва призвели до скорочення обсягів реалізованої продукції майже на третину. Здійснено аналіз динаміки випуску продукції протягом 2022-2024 років, виявлено загальні тенденції зміни розвитку промисловості.

Ключові слова: промисловість, індекс промислового виробництва, розвиток, відновлення.

Abstract

The negative impact of the war on the state of domestic industry was studied: the destruction, closure and relocation of many enterprises, the winding down of business and the primitivization of production led to a reduction in the volume of products sold by almost a third. An analysis of the dynamics of product output during 2022-2024 was carried out, and general trends in the development of the industry were identified.

Keywords: industry, industrial production index, development, recovery.

Вступ

Для України завдання відродження і розвитку промисловості є особливо гострими у зв'язку з тривалими процесами деіндустріалізації та технологічного занепаду, які знижували можливості економічного зростання та підвищення рівня життя населення. У 1991 р. питома вага України у світовому виробництві промислової продукції становила 0,57%. Складні умови економічного розвитку перехідного періоду, розрив виробничих ланцюгів із союзними республіками, втрата їхніх ринків збуту, відсутність ефективної економічної та промислової політики за часів незалежності призвели до падіння промислового виробництва. Із 2000 р. розвиток промисловості поступово відновлювався (за винятком 2008-2009 кризових років), однак агресія росії у 2014 р., особливо в 2022 р., призвела до глибокого падіння промислового виробництва.

Результати дослідження

Повномасштабна війна, розпочата росією проти України у 2022 р., завдала величезної шкоди вітчизняній економіці та промислому комплексу, що спричинило подальше падіння промислового виробництва. Збереження держави, підвищення обороноздатності та забезпечення перемоги у війні з росією неможливе без відродження, модернізації та розвитку промисловості України, що обумовлює надзвичайну актуальність наукових досліджень у сфері промислової проблематики.

Повномасштабна війна спричинила величезні негативні наслідки, які позначилися на можливостях діяльності та розвитку промислового комплексу. Багато підприємств були пошкоджені та зруйновані, багато – призупинили свою діяльність або були змушені релокуватися до інших регіонів і країн. У нових реаліях розвиток вітчизняної промисловості обумовлений необхідністю «...реагування на глобальні та внутрішні виклики майбутнього, пов'язані зі стрімкими технологічними інноваціями, появою нових виробництв, кліматичними змінами, розривами в продуктивності праці, лібералізацією торгівлі, погіршенням демографічної ситуації, міграційними процесами, необхідністю територіальної консолідації та регіональної інклюзії тощо» [1]. Об'єктом сучасних досліджень є можливості й перспективи розвитку промисловості в умовах глобальних технологічних і воєнних викликів, євроінтеграції та завдань її повоєнної відбудови і модернізації

Зазначимо, що повномасштабна війна змусила значну кількість підприємств припинити або скоротити обсяги діяльності, чимало їх релокувалося (перемістилося) на інші території, у тому числі за кордон. Від початку війни було пошкоджено або зруйновано щонайменше 426 великих і середніх приватних підприємств та держкомпаній, серед яких більше 100 промислових підприємств. Однак відзначається, що кількість таких може бути суттєво вищою, оскільки не було інформації про об'єкти на тимчасово окупованих територіях. Багато промислових підприємств припинили свою діяльність або були змушені залишитися на окупованих територіях. Відбулася не лише масштабна релокація бізнесу

(більше 800 підприємств) до більш безпечних регіонів, що потребувало значних зусиль і витрат на відновлення виробництва, а разом із тим і примітивізація діяльності, зниження інноваційної активності.

Кількість діючих підприємств по промисловості загалом зменшилася на 14-17%, а в переробній промисловості – ще більшою мірою. Найбільше скорочення торкнулося малих підприємств – майже на 19%. За 2022 р. Україна втратила 440 середніх і 136 великих суб'єктів господарювання переробної промисловості, у 2021 р. такі втрати становили 73 і 16 од. відповідно, а до 2019 р. їх чисельність зростала [1].

Унаслідок воєнних дій, різноманітних перешкод і обмежень у діяльності переробна промисловість суттєво знизила обсяги виробництва промислової продукції. У 2022 р. у цілому по переробній промисловості падіння виробництва і реалізації відносно 2021 р. склало 31,6%. Найбільше – у металургійній, виробництві коксу та нафтопереробленні. Єдина галузь, яка збільшила виробництво і реалізацію продукції, – це текстильна та виробництво одягу.

Зазначимо, що найбільше падіння виробництва простежувалося в перші місяці повномасштабного вторгнення. Упродовж першого року (березень 2022 р. – лютий 2023 р.) щомісячні індекси промислової продукції (% до відповідного періоду попереднього року) переробної галузі коливалися в межах 60%, найнижчим індекс був у січні 2023 р. – 57,7%. У машинобудуванні індекси в більшості місяців не досягали 60%, і лише в лютому 2023 р. наблизилися до 80% [2]. Найбільший спад промислового виробництва мав місце у металургійній, хімічній та коксохімічній промисловості, що пов'язано з великою втратою виробничих потужностей унаслідок руйнування під час бойових дій та окупації значної частини території Донецької, Луганської та Запорізької областей. Більш стабільними обсяги виробництва були в харчовій промисловості, що пов'язано з доступністю сировини, достатньо великим внутрішнім ринком збуту продукції та більш рівномірним розташуванням підприємств по всій території України.

У 2023 р. динаміка обсягів реалізованої промислової продукції дещо прискорилося, однак була нестабільною. У переробній промисловості найвищий темп зростання (% до попереднього місяця) мав місце в лютому (106,4%) і березні (128%), в інші місяці спостерігалася як позитивна, так і негативна динаміка. Це свідчить про складні умови адаптації промисловості до діяльності в умовах війни.

Індекс промислового виробництва за підсумками січня – вересня 2024 р. становив 104,9%, тобто обсяги зросли у річному вимірі на 4,9%. При цьому індекс у переробній промисловості у вересні порівняно із серпнем становив 112,2%, а у фармацевтиці – 126,3%. Оборонка теж зростає, але темпами нижчими за середні по промисловості. У виробництві зброї та боєприпасів індекс у вересні 2024 р. становив 102,5% (у попередні місяці року він варіював від 86% до 121%). У виробництві військових транспортних засобів – 101,7% (було від 89,9 до 119,7%) [1].

Доцільно зазначити, що при цьому зростання цін промислових виробників у 2024 році значно випереджає зростання споживчих цін (інфляцію). У річному вираженні зростання становить: вся промисловість – 18,9%; добувна – 5,1%; переробна – 9%; фармацевтика – 20,4% [3]. Отже, динаміка свідчить про деяке відновлення промисловості, але досить значними є показники інфляції.

Також зазначимо, що війна, руйнуючи економіку, побічно виступила певним позитивним чинником розвитку промисловості, а саме: виявила давню проблему слабкості та технологічної відсталості економіки, яка безпосередньо пов'язана із занепадом промисловості, її деіндустріалізацією та слабким інноваційним розвитком, а також стала шоком, що призводить до змін; здійснює фізичне руйнування застарілих капітальних активів, які переважають в усіх галузях промисловості, та виступає примусовим актом їх модернізації у воєнний та повоєнний періоди; стимулює структурну трансформацію економіки, яка полягає в такому: потужний розвиток більш технологічного оборонно-промислового комплексу країни; структурна трансформація внутрішньої та експортної логістики, що стимулює розвиток промисловості; релокація підприємств і формування нової системи розміщення виробничих майданчиків.

Як результат вважаємо, що розвиток вітчизняної промисловості надалі буде невідворотним, він пов'язаний передусім із потребами оборонного комплексу та відбудови країни. Проте необхідним буде усунення та нейтралізація великих ризиків для активізації виробництва.

Висновки

Отже, промисловість України зазнала величезного негативного впливу внаслідок воєнних дій: зруйновано більше сотні підприємств, здійснено релокацію більше 800 бізнесів, закриття та згорання бізнесу, затухання інноваційної діяльності та примітивізація виробництва. У перший неповний рік

повномасштабної війни кількість діючих підприємств по промисловості загалом зменшилася на 14-19%, найбільшою мірою скоротилася кількість малих підприємств – майже на 19%. За 2022 р. Україна втратила 440 середніх і 136 великих суб'єктів господарювання переробної промисловості. Це призвело до зниження обсягів реалізованої продукції майже на третину. Аналіз динаміки випуску продукції у 2023 р. вказує на повільне і нестабільне відновлення промислового виробництва, якому перешкоджає низка чинників воєнного, ринкового, інституціонального та ресурсного характеру. Проте позитивним є поступове відновлення промисловості країни. Хоча в подальшому Україна стикнеться зі значними викликами, які необхідно буде подолати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк В.П. Проблеми розвитку промисловості України та її кадрового забезпечення в умовах війни. *Економіка промисловості*. 2024. № 1 (105). С. 55–79.
2. Попов А. Промислові висновки року: старі проблеми нової індустріалізації. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/promislovi-visnovki-roku-stari-problemi-novoji-industrializaciji-12495804.html>
3. Моїсєєв В. Військове виробництво як важливий драйвер зростання: підсумки 2024 року у промисловості. 2024. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/pidsumki-2024-roku-u-promislovosti>

Духніч Дмитро Петрович – аспірант групи 073-23а, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: dmitrodihnic@gmail.com

Науковий керівник: **Карачина Наталія Петрівна** - д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Dykhnich Dmytro P. – Department of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: dmitrodihnic@gmail.com

Supervisor: **Karachyna Nataliia P.** - Dr. Sc. (Economic), Professor, Head of the Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.